

Lawodikiya — Umubare wa Kabiri

Ihembe ry'Abaporotesitanti

Jeff Pippenger

2023-08-27

Ni ngombwa cyane, kugira ngo umuntu asobanukirwe ubutumwa buri gukurwaho ikimenyetso mu gitabo cy'Ibyahishuwe, kumenya inkomoko, uko Ivugurura ry'Abaporotesitanti ryateye imbere, n'akamaro karyo. Imirongo itatu y'ingenzi mu mateka y'iryo Vugurura ivuga kuri Bibiliya, n'uburyo bukwiriye gukoreshwa mu kwiga Bibiliya, kandi nanone ko intumwa zatoranyijwe muri ayo mateka ari ibimenyetso by'inzi by'ayo mateka. Nk'uko bisanzwe bigenda, Satani yagerageje guhisha Bibiliya ya King James akoresheje inyiganano nyinshi, kandi yashatse guhisha uburyo nyakuri bwo gusobanukirwa Bibiliya akoresheje izindi nyiganano nyinshi, kandi na none yashatse guhisha intumwa nyakuri (ibimenyetso by'inzi) zazamuwe uko urugendo rw'ayo mateka rwakomezaga.

“Ariko Satani ntiyari yicaye ubusa. Noneho yagerageje gukora icyo yagerageje gukora no mu yindi myigaragambyo yose yo kuvugurura—kuyobya no kurimbura abantu abashyiraho ikinyoma gisimbura umurimo w'ukuri. Nk'uko mu kinyejana cya mbere cy'itorero rya Gikristo habayeho ba Kristo b'ibinyoma, ni na ko mu kinyejana cya cumi na gatandatu hahagurutse abahanuzi b'ibinyoma.” *The Great Controversy*, 186.

Mu mateka y'Abamilerite kuva mu 1840 kugeza mu 1844, ikanzu y'Ubuporotesitanti, (ikaba ari imwe mu mahembe abiri ari ku nyamaswa yo ku isi ari yo Leta Zunze Ubumwe z'Amerika), Ubudiventisiti bw'Abamilerite bwahindutse ihembe ry'Ubuporotesitanti. Muri icyo gihe kandi, amatorero yari yarabanje kwiyita Abaporotesitanti yahindutse Ubuporotesitanti bw'ubuhakanyi, cyangwa nk'uko Abamilerite bayitaga, “abakobwa ba Roma.” Igihe Abaporotesitanti banangaga ubutumwa bwa marayika wa mbere mu 1843, baraguye maze Abamilerite bakomeza bitwaje ikanzu y'Ubuporotesitanti. Amateka y'Abamilerite yari impuzankano y'umurimo w'Imana wo kugeza “itorero ryayo ryo mu butayu” ku gusobanukirwa byuzuye Ijambo ry'Imana.

Itangira ry'urubanza rw'iperereza ryazanye ikigeragezo cy'amategeko y'Imana, cyane cyane Isabato. Gutangaza ubutumwa bw'umumarayika wa gatatu byasabaga Itorero ryubahiriza amategeko y'Imana, yari yarahishwe muni y'imigenzo n'imihango bya gipapa mu gihe cy'Ibihe by'Umwijima. Kristo yazanye Abaporotesitanti ku mateka yo mu 1840 kugeza mu 1844, kandi abagezaho ikigeragezo cya Eliya, uwo William Miller yashushanywaga na we; maze ubwo Abaporotesitanti banangaga ubutumwa bwa Miller, basubiye i Roma. Ikigeragezo cy'ubutumwa bw'umumarayika wa mbere nk'uko bwatangajwe na Miller cyashushanywaga na Eliya ku Musozi wa Karumeli.

Nuko Eliya asanga abantu bose, aravugaga ati: Muzageza he kuba muteretera hagati y'ibitekerezo bibiri? Niba Uwitaka ari Imana, nimumukurikire; ariko niba ari Baali, nimumukurikire. Nuko abantu ntibamusubiza ijamba na rimwe. 1 Abami 18:21.

Mu mwaka wa 1840, igihe Abaporotesitanti bahurizwaga n'ubutumwa bwa Eliya, bwagereranywaga na Miller n'umumarayika wa mbere, bahisemo Baali!

Ivugurura ry'Abaporotesitanti ryari ugukurwaho ikimenyetso cy'ukuri kwo muri Bibiliya kwatangiranye n'"inyenyeri yo mu gitondo," yari yarasezeranyijwe gutangwa mu gihe cy'amateka gishushanywa n'itorero rya Tiyatira. Igitero cyeruye cyagabwe kuri Bibiliya cyatangiye ibinyejana byinshi mbere y'aho kandi kigaragazwa neza mu gitabo The Great Controversy, cyane cyane mu mateka y'Abawalidense. Mu mwaka wa 1930, Benjamin Wilkerson yasohoye igitabo, Our Authorized Bible Vindicated. Icyo gitabo cyandika intambara yarwanyije inyandiko z'umwimerere zera zakoreshejwe amaherezo mu guhindura Bibiliya ya King James n'inyandiko z'impimbano za Satani zitandukanye zatezwaga imbere kandi zigitezwaga imbere n'Abagatolika, Ubuporotesitanti bw'ubuhakanyi n'Abadiventisiti b'i Lawodikiya. Iyo ntambara yatangiye kera cyane mbere y'amateka y'Abawalidense, ariko ni bo kimenyetso cy'inzira n'ikigereranyo cy'abatanze ubugingo bwabo kugira ngo bahamye akamaro k'inyandiko-mvugo zikwiriye amaherezo zahinduweho Bibiliya ya King James yo mu 1611.

Ihindurwa rya Bibiliya ya King James ryo mu 1611 ryanyuze mu nzira y'ubuhinduzi yihariye cyane. Igikorwa cyo guhindura no gutangaza Bibiliya cyarangiye binyuze mu byiciro birindwi by'ikorwa ryayo. Kandi byafashe imyaka irindwi kugira ngo kirangire, kandi imyaka irindwi ya Bibiliya ingana n'iminsi ibihumbi bibiri na magana atanu na makumyabiri. Kandi ibyo, by'ukuri, ni wo mubare nyine w'iminsi y'ubuhanuzi Yesu yemejemo isezerano n'abenshi mu isohozwa rya Daniyeli 9. Mu hagati y'icyo cyumweru cyera Kristo yabambwe, kandi koko Kristo wabambwe ni we nkingi yo hagati ya Bibiliya. Ibyo byiciro birindwi byakoreshejwe mu gutunganya Ijambo ry'Imana ritunganye ni ibi bikurikira.

- Icyamba mbere: Ubuhinduzi bwa Mbere bwakozwe n'Abantu ku Giti Cyabo: Abahinduzi bagera kuri 50 bagabanyijwemo komite esheshatu, buri imwe ishinzwe ibice bitandukanye bya Bibiliya. Abo bantu bakoze umurimo wo guhindura bava mu ndimi z'umwimerere (Igiheburayo, icyaramenyi, n'ikigereki) babishyira mu Cyongereza.
- Icyamba kabiri: Isuzuma ry'Akanama: Nyuma y'uko buri kanama karangiye guhindura igice cyari gashinzwe, umurimo wasuzumwaga n'abagize ako kanama ubwabo. Ibi byatumaga habaho gutanga ibitekerezo kwa bose no gukosora amakosa.
- Icyamba gatatu: Isuzumwa rya Komite Rusange: Hanyuma, ubuhinduzi bwakozwe na buri komite ku giti cyayo bwashyikirijwe itsinda rinini ry'intiti, ryitwaga Komite Rusange. Iyi komite yari igizwe n'abahagarariye buri imwe muri za komite esheshatu z'ubuhinduzi. Basuzumye umurimo wose uko wakabaye, bagereranya kandi bahuza ubuhinduzi butandukanye bw'izo komite.
- Icyamba kane: Isuzuma n'Ikosora by'Inyongera: Verisiyo ivuguruye ya Komite Rusange yasubijwe muri za komite z'umwihariko kugira ngo yongere isuzumwe kandi irusheho kunozwa. Ubu buryo bwo gusubiramo inshuro nyinshi bwafashije kwemeza ko ubuhinduzi bwari buhuje kandi bwuzuye.
- Icyamba gatanu: Isuzuma rya nyuma no kwemeza: Iyo za komite zitandukanye zabaga zimaze kurangiza ubugororangingo bwazo, umushinga wa nyuma washyikirizwaga Komite Rusange

kugira ngo iwusuzume bwa nyuma kandi iwemeze.

- Icy a gatandatu: Kwemezwa n'Ubwami no Gutangazwa: Hanyuma ubusobanuro bwari bumaze kwemezwa bwashyikirijwe Umwami Yakobo wa Mbere kugira ngo abwemeze.
- Icy a karindwi: Amaze gutanga uburenganzira bwe bwa cyami, ubuhinduzi bwarasohotse mu 1611 nk'Ihinduro ya King James (Authorized Version) ya Bibiliya.

Amagambo y'Uwiteka ni amagambo yera; ni nk'ifeza yageragerejwe mu itanura ryo mu isi, ikezwa incuro zirindwi. Uzayarinda, Uwiteka; uzabarinda kuri iki gisekuru iteka ryose. Zaburi 12:6, 7.

Mu ntambara Satani arwanya Ijambo ry'Imana, kandi arwanya ibimenyetso by'inzira bigaragazwa n'intumwa zitandukanye z'ayo mateka agenda ahishurwa, hamwe n'uburyo nyabwo bugomba gukoreshwa mu gusobanura neza Ijambo Rye, Bibiliya y'Umwami Yakobo yo mu 1611 ni ikimenyetso cy'inzira cyamenyekanishijwe by'umwihariko muri Zaburi ya cumi n'ebiyiri. Nta na imwe muri Bibiliya z'impimbano zitandukanye zakozwe hifashishijwe inyandiko zanditswe zangiritse za Gatolika yujuje ibisabwa byo muri Zaburi ya cumi n'ebiyiri. Igikorwa cyo kwezwa cyanyuze mu ntambwe ndwi n'igihe cy'iminsi ibihumbi bibiri na magana atanu na makumyabiri byerekana ko Bibiliya y'Umwami Yakobo ari "amagambo atanduye" y'Imana. Imana isezeranya kurinda Bibiliya y'Umwami Yakobo nk'Ijambo Ryayo ritanduye iteka ryose, bityo ikaba inasezeranya gukomeza uburyo bwiswe "historicism" bwakoreshejwe n'abavugurura b'Abaporotesitanti, barimo na William Miller.

Mu kinyejana cya cumi na kane, John Wycliffe, uvugwa ko ari "inyenyeri yo mu ruturuturu y'Ubugorozi" mu gitabo The Great Controversy, yakoreshejwe n'Imana guhindurira Bibiliya mu rurimi n'umuntu usanzwe yashoboraga kumva. Ni we ntumwa iranga ikimenyetso cy'inzira cy'itangiriro ry'Ubugorozi bw'Abaporotesitanti.

"Uwo mutwe ukomeye Wycliffe yatangije, wagombaga kubohora umutimanama n'ubwenge, no kurekura amahanga yari amaze igihe kirekire aboshywe ku ngorofani y'intsinzi ya Roma, wari ufite isoko ryawo muri Bibiliya. Aha ni ho hari isoko ry'uwo mugezi w'imigisha, wo, nk'amazi y'ubugingo, wakomeje gutemba mu bihe byose kuva mu kinyejana cya cumi na kane. Wycliffe yemeye Ibyanditswe Byera afite kwizera kuzuye ko ari uguhishurirwa kwahumetswe kw'ubushake bw'Imana, kandi ko ari ryo tegeko rihagije ry'ukwizera n'imigenzereze. Yari yarigishijwe gufata Itorero rya Roma nk'ubutware bwashyizweho n'Imana kandi butabasha kwibeshya, no kwakira, mu cyubahiro kitabaza ibibazo, inyigisho n'imigenzo byari byarashinzwe mu gihe cy'imyaka igihumbi; ariko yabiteye umugongo byose kugira ngo ategere amatwi ijamba ryera ry'Imana. Ubu ni bwo butware yashishikarizaga abantu kwemera. Mu cyimbo cy'uko itorero rivuga binyuze kuri papa, yatangaje ko ubutware bwonyine bw'ukuri ari ijwi ry'Imana rivugira mu ijamba ryayo. Kandi yigishije atari uko Bibiliya ari uguhishurirwa gutunganye k'ubushake bw'Imana gusa, ahubwo ko Mwuka Wera ari we musobanuzi wayo wenyine, kandi ko umuntu wese akwiriye, binyuze mu kwiga inyigisho zayo, kumenya inshingano ye ku giti cye. Bityo yahinduye ibitekerezo by'abantu, abikura kuri papa no ku Itorero rya Roma, abishyira ku ijamba ry'Imana."

“Wycliffe yari umwe mu Bakosorantumwa bakomeye kurusha abandi. Mu bugari bw’ubwenge, mu busobanuke bw’ibitekerezo, mu gushikama mu gukomera ku kuri, no mu butwari bwo kukuburanira, hari bake cyane mu bamukurikiye bamuringanaga. Ubutungane bw’imibereho, umurava utarambirana mu kwiga no mu gukora, ubunyangamugayo butaboneramo ruswa, n’urukundo no kuba indahemuka bisa n’ibya Kristo mu murimo we, ni byo byaranze uwa mbere mu Bakosorantumwa. Kandi ibyo byose byari bimeze bityo n’ubwo yari avuye mu gihe cyari cyuzuye umwijima wo mu bwenge n’ukwangirika kw’imico.”

“Imico ya Wycliffe ni ubuhamya bw’imbaraga z’Ibyanditswe Byera zo kwigisha no guhindura. Bibiliya ni yo yamugize uwo yari we. Gushyira imbaraga mu gusobanukirwa ukuri gukomeye kw’ibyahishuwe bitanga ubusugire n’imbaraga mu bushobozi bwose bw’umuntu. Byagura ubwenge, bikaza ubuhanga bwo gutahura, kandi bikuze ubushishozi. Kwigwa kwa Bibiliya kuzatunganya buri gitekerezo, buri byiyumvo, na buri cyifuzo cyo hejuru kurusha uko nta kindi cyigisho cyabikora. Itanga gushikama kw’intego, kwihangana, ubutwari, n’ubudacogora; inonosora imico kandi ikeza ubugingo. Kwigwa kw’Ibyanditswe n’umwete kandi mu kubyubaha, gutuma ubwenge bw’umwiga buhura imbonankubone n’ubwenge butagira iherezo, byaha isi abantu bafite ubwenge bukomeye kurushaho kandi bukora cyane, ndetse n’amahame arushijeho kuba ay’icyubahiro, kuruta uko byigeze gutangwa n’amahugurwa meza cyane filozofiya ya kimuntu ishobora gutanga. Umwanditsi wa Zaburi aravuga ati: ‘Guhishurwa kw’amagambo yawe kuzana umucyo; guha abaswa ubwenge.’ Zaburi 119:130.”
Intambara Ikomeye, 93, 94.

Nyuma y’ubuhamya buvuga kuri John Wycliffe buri mu gitabo *The Great Controversy*, Mushiki wa White atanga urutonde rw’abavugurura bizerwa (ibimenyetso by’inzi), amaherezo rukagera ku muvugurura John Knox. Avuga ikibazo gikomeye Mariya Umwamikazi wa Scotland yabajije John Knox.

“Yohana Knox yari yarateye umugongo imigenzo n’amayobera by’itorero, kugira ngo agaburirwe n’ukuri kw’Ijambo ry’Imana, kandi inyigisho za Wishart zari zarakomeje icyemezo cye cyo kureka ubusabane bwa Roma, maze yifatanya n’abavugurura batotezwaga....”

“Igihe yagezwaga imbere y’umwamikazi wa Ecosse, mu maso he ishyamba rya benshi mu bayobozi b’Abaporotesitanti ryari ryaracogoye, Yohana Knox yahamije ukuri adakebakeba. Ntiyari uwo kureshyeshyeshwa n’imitoma; kandi ntiyigeze ahungabanywa n’iterabwoba. Umwamikazi yamushinje ubuyobe. Yatangiye ko yari yarigishije abantu kwemera idini ryabuzanyijwe na Leta, kandi ko bityo yari yishe itegeko ry’Imana ritegeka abayoboze kumvira abatware babo. Knox yasubije ashikamye ati:—‘Nk’uko idini nyakuri ritakomotse ku batware kandi ntirihabwe ububasha na bo, ahubwo rikomoka ku Mana ihoraho yonyine, ni ko n’abayoboze badategetswe guhindura idini ryabo bakurikije ibyo abatware babo bakunda. Kuko kenshi usanga abatware, kurusha abandi bese, ari bo batazi idini ry’ukuri ry’Imana. Iyo urubyaro rwa Aburahamu rwose ruba rwarakurikije idini rya Farawo, uwo bamaze igihe kirekire bari abayoboze be, ndakwinginze, madamu, ni irihe dini ryari kubaho mu isi? Kandi iyo abantu bese bo mu minsi y’intumwa baza kuba barakurikije idini ry’abami b’Abaroma, ndakwinginze, madamu, ni irihe dini ryari kuba ririhobu ubu ku isi? ... Bityo rero, madamu,

ushobora kubona ko abayoboke badategetswe gukurikiza idini ry'abatware babo, nubwo bategetswe kububaha.””

Mariya aravuga ati: “Mwebwe musobanura Ibyanditswe mu buryo bumwe, na bo [abigisha b'Abaroma] bakabisobanura mu bundi; ni nde nzirikana, kandi ni nde uzaba umucamanza?”

“ ‘Muzizere Imana, ivugana mu buryo bweruye mu Ijambo ryayo,’ ni ko uwo muvandimwe w'ivugurura yasubije; ‘kandi ibirenze ibyo Ijambo ribigisha, ntimuzizere yaba uyu cyangwa uriya. Ijambo ry'Imana ririgaragaza ubwaryo, kandi niba ahantu hamwe haba hari ikijimye, Mwuka Wera, utigera yivuguruza, asobanura icyo kintu mu buryo burushijeho gusobanuka ahandi hantu, kugira ngo hatagira ugushidikanya kuguma, keretse ku bantu b'injizi z'inangiye.’ Uko ni ko kuri uwo muvandimwe w'ivugurura utaratinyaga yavuze mu matwi y'ubwami, ashyize ubuzima bwe mu kaga. Muri uko kudatinyaga nyako ni ko yakomeje ku ntego ye, asenga kandi arwana intambara z'Umwami, kugeza igihe Scotland yabohorewe ubupapa.” Intambara Ikomeye, 250, 251.

Imikoraniye hagati y'umuvugurura n'umwamikazi igaragaza urudodo rwa gatatu mu mateka y'ivugurura rugaragaza umuhati wa Satani wo guhindura Bibiliya, abavugurura n'uburyo bwo kwiga Bibiliya mu impimbano. Igisubizo cya Yohani yahaye Umwamikazi ni uko uburyo bw'ukuri ari “historicism,” bushingiye ku murongo umwe w'amateka y'ubuhanuzi usobanurwa na Mwuka Wera ukoresheje undi murongo w'amateka y'ubuhanuzi.

Umucyo wari warafunguriwe mu mwijima. Wycliffe n'abavugurura ba mbere, kugeza no mu mateka y'Abamillerite, bakoresheje uburyo bwo kwiga Bibiliya bwiswe “historicism.” Amateka y'ubwo buryo bwa Bibiliya bwo kwiga Bibiliya akenshi yirengagizwa, nyamara ni ngombwa cyane kuyamenya niba umuntu ashaka koko kubona akamaro k'amategeko yo gusobanura ubuhanuzi yakoreshejwe na Miller, hanyuma nyuma ye agakoreshwa na Future for America.

Hariho amatorero abiri gusa Mushiki wa White agaragaza ko ari ubwoko bw'Imana bwahawe izina. Ni ukuvuga Isirayeli ya kera n'Iterero ry'Abadiventisiti b'Umunsi wa Karindwi.

“Impamvu zituma twitwa ubwoko bw'Imana zigomba gusubirwamo kenshi na kenshi. Gutegeka kwa Kabiri 4:1–13” Manuscript Releases, igitabo cya 8, 426.

“itorero ry'intumwa,” itorero ryo mu butayu mu gihe cy'umwijima wa gipapa, ntiriyigeze ryitwa ubwoko bw'Imana bwitiriwe izina ryayo; kuko iryo jambo (risobanura kwitirirwa izina) rigaragaza itorero rihabwa inshingano yo kubitsa no kurinda amategeko y'Imana, kandi hamwe n'Abadiventisiti bari no guhabwa kuba ababitsi b'ukuri kw'Imana kw'ubuhanuzi.

“Imana yahamagariye Iterero ryayo muri iki gihe, nk'uko yahamagariye Isirayeli ya kera, guhagarara nk'umucyo mu isi. Binyuze ku mwambi ukomeye w'ukuri, ari wo butumwa bw'abamarayika ba mbere, uwa kabiri, n'uwa gatatu, yabatandukanije n'amatorero ndetse n'ab'isi kugira ngo ibazane mu kwegerana kweranda na Yo ubwayo. Yabagize abarinzi b'itegeko ryayo kandi yabashinze ukuri gukomeye kw'ubuhanuzi kw'iki gihe. Nk'uko amagambo yera y'Imana yari yarabikijwe Isirayeli ya kera, na byo ni inshingano yera igomba kumenyeshwa ab'isi. Abamarayika batatu bo mu Byahishuwe 14 bagereranya abantu bemera umucyo w'ubutumwa bw'Imana kandi bagasohoka nk'intumwa zayo kugira ngo bamamaze

umuburo mu burebure no mu bugari bw'isi yose.” Testimonies, volume 5, 455.

William Miller yagereranyaga intumwa yatoranyijwe yo guhamburura ukuri kw'ubuhanuzi bw'Imana, kandi ubwo kuri kwamaze kuyobora abantu ku rugu rwuguruye rw'Ahera Cyane mu 1844, ni bwo Imana yahishuye amategeko yayo. Wycliffe ni ikimenyetso cy'inzira mu guhambura Bibiliya no gutangiza intangiriro z'Ubugorozi bw'Abaporotesitanti, ariko kandi ni ikimenyetso cy'inzira cy'umurimo w'Imana wo gushinga “ukuri gukomeye kw'ubuhanuzi.” John Wycliffe yari inyenyeri yo mu gitondo yagaragajwe mu mateka y'ubutegetsu bw'ubupapa bwamaze imyaka igihumbi na magana abiri na mirongo itandatu. Umurimo we watangiye mu kinyejana cya cumi na kane, hanyuma mu kinyejana cya cumi na karindwi haboneka ikindi kimenyetso cy'inzira cy'uwo murongo w'ubuhanuzi, ari cyo isohorwa rya Bibiliya yitiriwe King James mu 1611. Kuri uwo murongo, amaherezo tugera ku kimenyetso cy'inzira cy'amategeko ya Miller yo gusobanura ubuhanuzi. Miller ni ikimenyetso cy'inzira kuri uwo murongo w'ukuri, kandi n'amategeko ye ni ko ari. Amategeko ye ahamya ikimenyetso cy'inzira ku iherezo ry'Abadivantisiti gihagarariwe n'itangazwa rya Prophetic Keys.

Nitutasobanukirwa yuko amategeko ya Miller yari ikimenyetso cy'inzira mu murongo w'amateka y'ubuhanuzi kigereranya umurimo wo kurinda inyandiko z'umwimerere kandi zikwiye za Bibiliya, kandi n'umurimo wo gufungura ugusobanukirwa nyakuri kwa Bibiliya, byasabaga ko abavugurura bayoborwa gusobanukirwa no gukoresha uburyo bwera bw'inyigisho bwitwa “historicism,” tubura amakuru akenewe kugira ngo tumenye ukuri k'ubuhanuzi guhuriye n'umurimo wo kugaragaza no kurinda umucyo w'umumarayika wa gatatu ku iherezo ry'Abadivantisime. Kubera iyo mpamvu, ni ingenzi gukora isuzuma rigufi ry'uwo murongo w'amateka.

Igisobanuro nyakuri cyonyine cy'ijambo “Umuporotesitanti” ni uguhakana Roma. Iyo itorererihagaritse guhakana Roma, ntiriba rikiri iry'Abaporotesitanti, ahubwo rihinduka umukobwa wa Roma, nk'uko byagendekeye Abaporotesitanti banze ubutumwa bw'umumarayika wa mbere. Imyumvire y'ibanze cyane yabaye “intego” y'Abaporotesitanti bavuye mu itorerer Gatolika yari iyi ngo “Bibiliya, kandi Bibiliya yonyine.” Nyamara amateka ahamya ko Bibiliya yagombaga kugabanywa neza.

Ugire umwete kugira ngo wiyereke Imana ko wemewe na yo, uri umukozi utagomba kugira ipfunwe, ugabanya neza ijambo ry'ukuri. Ariko wirinde amagambo y'ubupfapfa n'ay'ubusa; kuko azatuma kwiyongera kw'ibitagira kubaha Imana kurushaho. 2 Timoteyo 2:15, 16.

Uburyo bwo kwiga Bibiliya Abaporotesitanti bayobowe gukoresha mu mihati yabo yo kugabanya neza ijambo ry'ukuri ni “historicism.” Ubu buryo bwari intego yihariye kandi ikomeye Satani yagabyeho igitero, kandi koko yarakigabye.

“Dukwiriye kumenya ubwacu icy'Ubukristo ari cyo, ukuri icyo ari cyo, ukwizera twahawe icyo ari cyo, n'amategeko ya Bibiliya ayo ari yo—amategeko twahawe n'ubutware buruta ubundi bwose.” The 1888 Materials, 403.

Gusenya ishingiro ry'uburyo bwa Bibiliya bwakoreshwaga n'Abagorozi kugeza kuri William Miller no kumushyiramo, bugaragazwa by'umwihariko ko bwatangiye mu kinyejana cya cumi na gatanu binyuze ku muhanga w'Umuyesuwiti witwaga Francisco Ribera (1537–1591), uzwiho kuba yaragize uruhare rukomeye mu kwamamaza ubusobanuro bwa futurisimu. Yanditse ibisobanuro ku gitabo cy'Ibyahishuwe ashyiramo ubusobanuro bushingiye ku bihe bizaza bw'ubuhanuzi, abukura mu rwego rw'amateka bwabwo. Ribera yahimbye ubu buryo agamije kurwanya ukuri uburyo bwa historisizimu bwahoraga butanga. Uko kuri ni uko papa w'i Roma ari antikristo uvugwa mu buhanuzi bwa Bibiliya.

Mu kinyejana cya cumi na karindwi n'icya cumi n'umunani, birashoboka kugaragazwa mu nyandiko ko Abaporotesitanti bari bazi ko uburyo bw'ibinyoma bwa Ribera bwari ubwa satani kandi budafite ishingiro. Abaporotesitanti bo muri ayo mateka banditse ibitabo n'udutabo bahangara "amagambo atagira kubaha Imana kandi y'ubusa" y'uwo muhanga w'Umuyesuwiti. Ariko mu mwaka wa 1909, ifarashi ya Troy, ari yo Scofield Reference Bible, yarasohowe, kandi ibisobanuro byashyizwe mu nyandiko zo hasi ku mapaji ya Bibiliya byari bishingiye ku nyigisho za Ribera n'undi Muyesuwiti witwaga Manuel Lacunza (1731–1801). Lacunza yandikaga akoresheje izina ry'ihimbano rya Juan Josafat Ben-Ezra, kandi yasohoye igitabo cyiswe The Coming of the Messiah in Glory and Majesty. Nk'uko byagenze kuri Ribera wamubanjirije, icyo gitabo cyari igitero gitaziguye ku isohozwa ry'ubuhanuzi buri mu gitabo cy'Ibyahishuwe.

Satani yari azi ko ubutumwa yagombaga kujijisha no guteza urujijo ari ubutumwa bwo kuburira bwa nyuma buva mu gitabo cy'Ibyahishuwe. Kwinjiza amagambo yanduye kandi y'ubusa y'abo bapadiri babiri b'Abayezuwiti mu byerekanwa biri muri Bibiliya y'Inyandiko-Sobanuro ya Scofield byatumye Satani ayobora Abaporotesitanti b'abahakanyi kwemera uburyo bw'Abayezuwiti, bityo abahuma amaso kugira ngo batabona ukuri. Ibyo Satani yabigezeho abinyujije mu kwinjiza imiterere myinshi ya Katorika y'ubuhanuzi, yakuyeho ubushobozi bwo kumenya mu buryo busobanutse uwo antikristo wo mu buhanuzi bwa Bibiliya ari we. Ntabwo byagoye Satani gukora ubwo buriganya, kuko Abaporotesitanti bari basanzwe baragarukiye ku itorero ry'i Roma ubwo banangaga ubutumwa bwa Miller mu 1843.

Mu myaka myinshi ishize, hagiye hasohoka ibitabo n'inyandiko byinshi byerekana igitero Satani yagabye kuri Bibiliya, cyatangiye mu binyejana bya mbere nyuma y'uko Kristo abambwe. Icyo gitero cyaje kugera aho handikwa inyandiko mpimbano kugira ngo havemo za Bibiliya mpimbano. Satani kandi yagabye igitero ku Bavugurura bari barahagurukijwe kugira ngo baharanire Ijambo ry'Imana bakiriho, ndetse na nyuma y'uko abo Bavugurura bapfuye.

Tekereza gato uko abahanga mu by'amateka n'abahanga mu by'iyobokamana b'Abadiventisiti b'Umunsi wa Karindwi bo muri iki gihe bafata ikibazo cya William Miller. Ni nk'aho bacukuye amagufa ye maze bakayajugunya mu Ruzi rwa Mississippi.

"William Miller yahungabanyaga ubwami bwa Satani umutekano, kandi wa mwanzi mukuru cyane ntiyashakaga gusa gutesha agaciro ingaruka z'ubutumwa, ahubwo yashakaga no kurimbura intumwa ubwayo. Igihe Data Miller yashyiraga ukuri kw'Ibyanditswe mu bikorwa bifatika mu mitima y'abamwumvaga, uburakari bw'abiyitaga Abakristo bwaramururukiraga,

nk'uko uburakari bw'Abayahudi bwabyukiraga Kristo n'intumwa ze. Abagize itorero bashishikarizaga abantu b'icyiciro cyo hasi kurusha abandi, kandi incuro nyinshi abanzi bateguraga umugambi wo kumwica ubwo yabaga avuye aho iteraniro ryabereye. Ariko abamarayika bera bari muri iyo mbaga, maze umwe muri bo, afite ishusho y'umuntu, afata ukuboko kw'uwo mukozi w'Umwami, amuyobora amahoro amukura muri iyo mbaga y'umujinya. Umurimo we ntiwari wararangira, kandi Satani n'intumwa ze baratengushywe mu mugambi wabo." Spirit of Prophecy, volume 4, 219.

Reba uburyo ayo matsinda yombi nyine y'Abadivantisiti (abahanga mu bya tewolojiya n'abahanga mu by'amateka) yagabanyije agaciro kandi agahisha ukuri kw'ukwemerwa kw'amategeko ya Miller, ayo Mushiki wacu White atumenyeshako azakoreshwa n'abantu bose bazaba bamamaza by'ukuri ubutumwa bw'abamarayika batatu.

"Abari mu murimo wo kwamamaza ubutumwa bw'umumarayika wa gatatu barimo gusuzuma Ibyanditswe bakurikije uburyo bumwe Data Miller yakoresheje. Mu gatabo gato kitwa Views of the Prophecies and Prophetic Chronology, Data Miller atanga aya mabwiriza akurikira yoroshye ariko arangwa n'ubwenge kandi y'ingenzi yo kwiga no gusobanura Bibiliya:—

"[Amategeko ya mbere kugeza ku ya gatanu yavuzwe.]"

"Ibyavuzwe haruguru ni igice cy'aya mategeko; kandi mu kwiga kwacu Bibiliya twese tuzagira neza nitwita ku mahame yatanze." Review and Herald, 25 Ugushyingo 1884.

Tutongeye gusubiramo iyo mizingo itatu y'umurongo w'amateka y'ubuhanuzi ifitanye isano no gukura no gushinga Ijambo ry'Imana, ntibishoboka kubona akamaro k'ubuhama bukomeye bushyigikira William Miller nk'intumwa yagereranyijwe na Eliya mu buryo yagejejeho ubutumwa, kandi nk'uwagereranyijwe na Mose mu isezerano ry'uko Miller azazurwa mu muzuko w'abakiranutsi, kandi nk'uwagereranyijwe na Elisha mu bushake bwe bwo gusiga umurima we agakorera ubutumwa bwa Eliya. Mushiki wa White agaragaza abo ntwari zose uko ari eshatu zo muri Bibiliya nk'izagereranyije William Miller, we ubu abafatwa n'abanyatewolojiya n'abanditsi b'amateka b'Abadivantisiti bo muri iki gihe nk'aho yari gusa nk'"umuhungu w'umukene wo mu isambu" wo mu kinyejana cya cumi n'umunani.

William Tyndale yari umwe mu bagorozi benshi bahagurukijwe muri uru ruhererekane rw'amateka y'ubuhanuzi. Niba nabivuga muri ubu buryo, "intego y'umurimo" we yarwanyaga intumwa za papa yagiranaga imishyikirano na zo, yari iyi: "Nzatumisha umuhungu utwara isuka kumenya Ibyanditswe biruta uko mubyizi." William Miller yari wa muhungu wo mu cyaro watwaraga isuka, kandi asohozwa ubuhanuzi bwa Tyndale.

Iri tangiriro ryorohejwe cyane ku birebana n'amateka yose yashoboraga kuzanwa kugira ngo ashigikire ibyo twagejejeho kugeza ubu. Ubu noneho tugiye gusuzuma bimwe mu bimenyetso biranga Alufa na Omege kugira ngo bidusubize ku gusuzuma Miller nk'ikimenyetso cy'inzira n'intumwa.

Igitabo cya Daniyeli ni intangiriro y'igitabo kigizwe n'ibitabo bibiri. Iherezo ry'icyo gitabo ni Igitabo cy'Ibyahishuwe. Nubwo ari ibitabo bibiri bitandukanye, hamwe bigereranya igitabo

kimwe.

Hashize imyaka myinshi, nagiranye ibiganiro byabereye mu ruhamu n'umuhanga mu by'iyobokamana uzwi cyane w'Umudiventisiti w'Umunsi wa Karindwi wakoreraga mu Kigo cy'Ubushakashatsi bwa Bibiliya cya Konferansi Rusange y'Itorero ry'Abadiventisiti b'Umunsi wa Karindwi. Uwo muhanga mu by'iyobokamana yari ari kugerageza gukosora uko nasobanukirwaga n'imirongo itandatu ya nyuma yo muri Daniyeli cumi na umwe, kandi n'uburyo nasobanukirwaga n'"igitambo gihoraho" mu gitabo cya Daniyeli. Muri ibyo biganiro byacu byamaze igihe runaka, kuko byari bigizwe n'uko yanditse inyandiko nanjye nkayisubiza, hanyuma na we akongera kuyisubiza, maze nanjye nkongera gutanga ibitekerezo byanjye, bityo bityo. Muri ibyo biganiro yambwiye ko muri komite yakoreragamo muri Konferansi Rusange, yafatwaga nk'inzobere ku gitabo cya Daniyeli, kandi ko mugenzi we bakoranaga yafatwaga nk'inzobere ihoraho ku gitabo cy'Ibyahishuwe. Muri ibyo biganiro byacu ntiyashakaga kwita ku ngingo zo mu gitabo cy'Ibyahishuwe, ahubwo yashakaga ko zishyikirizwa mugenzi we. Yashakaga ko ikiganiro kiguma mu gitabo cya Daniyeli gusa.

Mushiki White asobanura neza ko Daniyeli n'Ibyahishuwe ari igitabo kimwe. Kuri urwo rwego, bigereranya Bibiliya, ari yo gitabo kimwe kigizwe n'ibitabo bibiri, Isezerano rya Kera n'Isezerano Rishya. Mushiki White kandi agira icyo avuga ku itorero ry'Abayuda, ryo rifata gusa igitabo cya kera nk'aho ari cyo gitabo kimwe, kandi anagira icyo avuga no kuri abo birengagiza igitabo cya kera kuko basobanukirwa gusa, cyangwa bemera gusobanukirwa gusa, igitabo gishya. Ubuhamya bwe bwahumetswe ni ukuvuga ko niba wemera gusa igitabo gishya, uba wanze igitabo cya kera, kandi ni na ko bimeze ku ruhande rwabyo. Kuba umuhanga mu by'iyobokamana yavugaga ko yari umuhanga wa Daniyeli, ariko atari uw'Ibyahishuwe, ni ugusubiramo imyumvire y'Abayuda yo kwemera gusa Isezerano rya Kera, kandi tuzi aho iyo myumvire ifunganye yayoboye Abayuda. Gufata uruhande urwo ari rwo rwose muri iyo ngingo; kwemera ibya kera ariko utemera ibishya, cyangwa kwemera ibishya ariko utemera ibya kera, ni ukwanga ubuhamya bwose.

"Umukiza yabajije abigishwa be niba basobanukiwe ibyo bintu. Baramusubiza bati, 'Yego, Mwami.' Nuko arababwira ati, 'Ni cyo gituma umwanditsi wese wigishijwe iby'ubwami bwo mu ijuru ase n'umuntu nyir'urugo, ukura mu mutungo we ibintu bishya n'ibya kera.' Muri uwo mugani, Yesu yashyize imbere y'abigishwa be inshingano y'abafite umurimo wo guha ab'isi umucyo bamwakiriyeho. Isezerano rya Kera ni ryo ryari Ibyanditswe byose byariho icyo gihe; ariko ntiriyandikiwe abo mu bihe bya kera gusa; ryandikiwe ibihe byose n'abantu bose. Yesu yashakaga ko abigisha b'inyigisho ye bashakashaka Isezerano rya Kera bashyizeho umwete, kugira ngo babonemo uwo mucyo ushimangira ko ari we Mesiya wavuzwe mbere mu buhanuzi, kandi ugahishura imiterere y'umurimo we ku isi. Isezerano rya Kera n'Isezerano Rishya ntibishobora gutandukanywa, kuko byombi ari inyigisho za Kristo. Inyigisho z'Abayuda, bemera Isezerano rya Kera ryonyine, ntiziganisha ku gakiza, kuko banga Umukiza, uwo imibereho n'umurimo byari ugusohora amategeko n'ubuhanuzi. Kandi n'inyigisho z'abajugunya kure Isezerano rya Kera ntiziganisha ku gakiza, kuko zanga icyo ari cyo gihamya itaziguye ya Kristo. Abashidikanya batangirira ku gutesha agaciro Isezerano rya Kera, kandi ntibisaba indi ntambwe irenzeho kugira ngo bahakane ukuri kw'Isezerano Rishya; bityo byombi bikarangirwa."

“Abayahudi bafite ubushobozi buke bwo kugira icyo bahindura ku isi ya Gikristo mu kubereka akamaro k’amategeko, harimo n’itegeko rihamye ry’Isabato, kuko mu gihe bazana ubutunzi bwa kera bw’ukuri, bajugunya ku ruhande ubwa bushya buri mu nyigisho bwite za Yesu. Ku rundi ruhande, impamvu ikomeye kurusha izindi ituma Abakristo badashobora kugira icyo bahindura ku Bayahudi ngo bemere inyigisho za Kristo nk’imvugo y’ubwenge mvajuru, ni uko, mu gihe bazana ubutunzi bw’ijambo rye, bafata nk’ibitagira agaciro ubutunzi bw’Isezerano rya Kera, ari bwo nyigisho za mbere z’Umwana w’Imana, zatanzwe binyuze kuri Mose. Banga amategeko yatangarijwe kuri Sinayi, n’Isabato yo mu itegeko rya kane, yashyizweho mu ngobyi ya Edeni. Ariko umubwiriza w’ubutumwa bwiza ukurikiza inyigisho za Kristo azagira ubumenyi busesuye bw’Isezerano rya Kera n’Isezerano Rishya, kugira ngo abashe kubishyira imbere y’abantu mu mucyo wabyo nyakuri nk’igice kimwe kidatandukanywa—kimwe gishingiye ku kindi kandi kikakiramurira umucyo. Bityo rero, nk’uko Yesu yigishije abigishwa be, bazavana mu butunzi bwabo ‘ibishya n’ibya kera.’” Spirit of Prophecy, volume 2, 255.

Inama iburira ryabanje rifite indi mikoreshereze ku Badiventisti b’i Lawodikiya. Kwatura ko umuntu yemera Bibiliya yose uko yakabaye, ari Isezerano rya Kera n’Isezerano Rishya, nyamara akanga Umwuka w’Ubuhanuzi, ni rwa rwobo nyine rwo kwemera ubuhamya bumwe gusa. Abahamya babiri ni bo basabwa kugira ngo ukuri gushyirweho, bityo rero ntibishoboka ko ukuri gushyirwaho n’umuhamya umwe; kandi nihagira ubigerageza, baba banze abahamya bombi, baba bashinze ukwizera kwabo ku cyo cyiswe “ukuri kwa kimwe cya kabiri.”

Ubu ndongera kubaza ikibazo cyari muri imwe mu nyandiko za mbere zakomeje gusohoka kuva muri Nyakanga 2023. Ikibazo ni iki: “Ni uruhe rumuri rushya rwavuye muri Adventisme kuva mu 1863?” Igisubizo ni iki cyorohye: “Nta na rumwe.”

“Ibitabo bya Daniyeli n’Ibyahishuwe ni kimwe. Kimwe ni ubuhanuzi, ikindi ni ibyahishuwe; kimwe ni igitabo gifunze ikimenyetso, ikindi ni igitabo gifunguye. Yohana yumvise amayobera inkuba zavuze, ariko ategukwa kutayandika.” Seventh-day Adventist Bible Commentary, volume 7, 971.

Nuko rero Alfa na Omega byerekana ko Daniyeli ari uwa mbere naho Ibyahishuwe bikaba ibya nyuma. Daniyeli ihagarariye intangiriro, naho Ibyahishuwe bigahagarariye iherezo ry’Abadivantisime.

“Ibyahishuwe ni igitabo gifunze ikimenyetso, ariko kandi ni n’igitabo cyafunguwe. Cyandika ibyabaye bitangaje bizabaho mu minsi y’imperuka y’amateka y’iyi si. Inyigisho zo muri iki gitabo zirasobanutse, si iz’amayobera kandi zidasobanutse. Muri cyo hafatwamo umurongo umwe w’ubuhanuzi nk’uwafashwe muri Daniyeli. Hari ubuhanuzi bumwe Imana yasubiyemo, bityo ikerekana ko bugomba kwitabwaho. Uwiteka ntasubiramo ibintu bidafite umumaro ukomeye.” Manuscript Releases, volume 9, 8.

Mu ntangiriro y’Umuadiventisiti, muri ya mirongo ubwayo ari yo nkingi nkuru y’Umuadiventisiti, ya mirongo yahishuwe mu 1798; Yesu yiyerekanye ubwe nka “Palmoni,” Umubarurishi w’igitangaza. Ku iherezo ry’Umuadiventisiti, Yesu yiyerekana ubwe nka “Alufa na Omega,” umuhanga w’igitangaza mu rurimi—Jambo ry’Imana. Kubera iyo mpamvu, intangiriro

y'Umuadiventisiti n'ubutumwa bw'umumarayika wa mbere byari "bishingiye ku gihe." Ku iherezo ry'Umuadiventisiti, ubutumwa bw'umumarayika wa gatatu buzaba bushingiye ku Jambo Rye.

Intangiriro n'iherezo by'Ubwadiventisiti bibera mu gihe cy'amateka y'ubwami bwa gatandatu bw'ubuhanuzi bwa Bibiliya; bityo bikabera no mu ntangiriro no mu iherezo bya Leta Zunze Ubumwe za Amerika. Amateka y'ubuhanuzi ya Leta Zunze Ubumwe za Amerika ni amateka y'amahembe abiri y'Uburepubulikani n'Ubuporotesitanti. Ku musozo w'ayo mateka ayo mahembe yombi azaba yarahindutse, ava ku mwana w'intama ajya ku kiyoka. Uburepubulikani buzahinduka demokarasi, kandi Ubuporotesitanti buzahinduka Ubuporotesitanti bw'ubuhakanyi. Igihe igikombe cy'igihe cy'igeragezwa cya Leta Zunze Ubumwe za Amerika gitangiye kugera ku musozo wacyo, nk'uko biri kuba ubu, ayo mahembe yombi, ari yo Uburepubulikani bw'ubuhakanyi n'Ubuporotesitanti bw'ubuhakanyi, azarembe ishusho y'inyamaswa; bityo ahuze itorero na leta bibe ihembe rimwe rivuga nk'ikiyoka. Ariko Imana ntizabura umugabo wo guhamya, kuko mu nzira yo kugeza Leta Zunze Ubumwe za Amerika ku iherezo, Izahagurutsa ihembe nyakuri ry'Ubuporotesitanti kugira ngo ryamagane ishusho y'inyamaswa muri Leta Zunze Ubumwe za Amerika, hanyuma nyuma yaho ryamagane ishusho y'inyamaswa ihangara isi yose. Guhagurutsa ihembe ry'Ubuporotesitanti ku iherezo rya Leta Zunze Ubumwe za Amerika bizakorwa mu miterere imwe y'amateka nk'iyakoreshejwe mu guhagurutsa ihembe ry'Ubuporotesitanti mu ntangiriro za Leta Zunze Ubumwe za Amerika. Abantu bahoze ari ubwoko bw'isezerano bazangererwa, maze ubwoko bushya bube ubwoko bushya bw'isezerano. Nta gishya kiri muni y'izuba.

Iyo dukoresheje ubuhanuzi bw'ibihe kwasobanuwe kandi bukerekanwa mu mateka y'Abamillerite kugira ngo dusuzume Alufa na Omega, dusanga ari kimwe. Buri buhanuzi bw'igihe butangirira ku mateka ubwo ubwo buhanuzi butangazwa, kandi ayo mateka buri gihe agereranya amateka ubwo ubwo buhanuzi busohora.

Amateka y'ubuhanuzi bw'imyaka ibihumbi bibiri na magana atatu yatangiye ku itegeko rya gatatu mu mwaka wa 457 Mbere ya Kristo, arangirira ku butumwa bw'umumarayika wa gatatu ku wa 22 Ukwakira 1844. Mbere y'uko iryo tegeko rya gatatu rigeraho, ariko ari byo ryabanzirizaga, umurimo wo kubaka urusengero na Yerusalemu warangiye. Ni na ko, mu buryo busa, mu mateka yabanzirije ukuza k'umumarayika wa gatatu, ukuri kw'ifatizo kw'urusengero rw'Abamillerite kwashyizweho.

Mu mwaka wa 1798, ubuhanuzi bw'imyaka ibihumbi bibiri na magana atanu na makumyabiri, bwatangiye mu wa 723 mbere ya Kristo ubwo imiryango icumi y'amajyaruguru yatatanaga, kwasohoye. Ubwo buhanuzi bwerekanye ibihe bibiri by'imyaka igihumbi na magana abiri na mirongo itandatu, biranga gukandagirirwa hasi kw'urusengero nyakuri na Yerusalemu nyakuri n'i Roma ya gipagani nyakuri, hanyuma bigakurikirwa n'imyaka igihumbi na magana abiri na mirongo itandatu y'i Roma ya kipapa ikandagirira hasi umurwa wo mu mwuka n'urusengero rwo mu mwuka. Ubuhanuzi bwatangiranye no kurimburwa kw'ubwami bw'amajyaruguru no gutatanywa kw'abatwaga b'ubwo bwami. Hagati muri ubwo buhanuzi, mu wa 538, harangwa iherezo ryo gukandagirirwa hasi kw'ubwoko bw'Imana n'i Roma ya gipagani, ubwami bwa kane

bwo mu buhanuzi bwa Bibiliya, kandi hakabyara gutatanywa kw'itorero ry'Imana mu butayu bw'Ibihe by'Umwijima. Iherezo ry'ubwo buhanuzi bw'igihe mu wa 1798 riranga iherezo ry'ubwami bwa gatanu bwo mu buhanuzi bwa Bibiliya. Gutatanywa kw'imiryango icumi y'amajyaruguru, n'iry'itorero rya Gikristo ryahungiyeye mu butayu, bihagarariye guteranywa kw'abagenewe kuzaba ihembe ry'Abaporotesitanti. Ibimenyetso by'inzira kenshi bigaragazwa n'ibinyuranyo, kandi gutatana bishobora guhagararira guterana, nk'uko Eliya ahagarariye Yohana Umubatiza. Muri uko guhangana kumwe k'ubuhanuzi, Eliya ntapfa, naho Yohana Umubatiza arapfa.

Mu mwaka wa 677 mbere ya Kristo, umuryango wo mu majyepfo wa Yuda, (na wo kandi ugaragazwa mu Byanditswe nk'igihugu cy'icyubahiro) watatanyijwe mu gihe cy'imyaka ibihumbi bibiri na magana atanu na makumyabiri, birangira ku wa 22 Ukwakira 1844. Ubu buhanuzi bwagaragazaga ukandagirwa kw'ubwoko bw'Imana, ari bwo Daniyeli yita "ingabo" muri Daniyeli 8:13, 14.

Nuko numva umwe wera avuga, undi wera abaza uwo wera wavugaga ati: Mbese, iyerekwa ryerekeye igitambo cya buri munsu n'igicumuro cy'ubutayu, gitanga ubuturo bwera n'ingabo ngo bihindurwe ibigendwaho n'ibirenge, bizageza ryari? Arambwira ati: Kugeza ku minsi ibihumbi bibiri na magana atatu; maze ubuturo bwera bubone kwezwa. Danieli 8:13, 14.

Ubuhanuzi bw'imyaka ibihumbi bibiri na magana atatu, bwarangiranye icyarimwe n'ubw'imyaka ibihumbi bibiri na magana atanu na makumyabiri bwatangiyeye mu wa 677 mbere ya Kristo, bwerekana gukandagirizwa kw'Ubuturo Bwera nk'uko kugaragazwa muri Daniyeli 8:13, 14. Ubuhanuzi bwo gutatanywa kwa Yuda mu wa 677 mbere ya Kristo bwabanje gukurikirwa n'ibitero bitatu bya Nebukadinezari, kandi ubwo buhanuzi bwarangiye igihe ubutumwa bwa gatatu bwageraga ku wa 22 Ukwakira 1844.

Ubuhanuzi bubiri bw'imyaka ibihumbi bibiri magana atanu na makumyabiri, burangirira uko bukurikirana mu 1798 no mu 1844, bugaragaza imyaka mirongo ine n'itandatu yo kubaka urufatiro rw'urusengeru rw'Abamillerite. Mose yamaze iminsi mirongo ine n'itandatu ahabwa amabwiriza yo kubaka urusengeru; ivugururwa ry'urusengeru rwa Herode mu gihe cya Kristo ryamaze imyaka mirongo ine n'itandatu, bikarangira mu mwaka wa kubatizwa kwa Kristo. Kuva ku mubatizo yagiye mu butayu iminsi mirongo ine, maze agarutse, ahumanura urusengeru ku ncuro ya mbere, Abayuda bahariraga bashaka kumenya ububasha yakoresheje gukora ikintu nk'icyo.

Pasika y'Abayuda yari yegereje, maze Yesu arazamuka ajya i Yerusalemu, asanga mu rusengeru abagurisha inka n'intama n'inuma, n'abavunjaga amafaranga bicaye aho. Nuko amaze gukora ikiboko mu migozi mito, abirukana bese mu rusengeru, n'intama n'inka; amenesha amafaranga y'abavunjaga, yubika n'ameza yabo; maze abwira abacuruzaga inuma ati: Nimukure ibi hano; inzu ya Data ntimuyigire inzu y'ubucuruzi. Abigishwa be bibuka ko byanditswe ngo: Ishyamba ry'inzu yawe riramira. Nuko Abayuda basubiza baramubwira bati: Ni kimenyetso ki utwereka, ko ukora ibyo bintu? Yesu arabasubiza ati: Murimbure uru rusengeru, nanjye nzarwubaka mu minsi itatu. Abayuda baravugaga bati: Uru rusengeru rumaze imyaka mirongo ine n'itandatu rwubakwa, nawe urarwubaka mu minsi itatu? Ariko we yavugaga urusengeru rw'umubiri we. Nuko amaze kuzuka mu bapfuye, abigishwa be bibuka ko

yababwiye ibyo; maze bizera Ibyanditswe n'ijambo Yesu yavuze. Yohana 2:13–22.

Urusengero rw'Abamilleriubatswe mu myaka mirongo ine n'itandatu, uherye mu 1798 ku iherezo ry'ubuhanuzi bwa mbere bw'imyaka ibihumbi bibiri na magana atanu na makumyabiri, maze urangira indi myaka mirongo ine n'itandatu ishize, ubwo ubuhanuzi bwa kabiri bw'imyaka ibihumbi bibiri na magana atanu na makumyabiri bwashoraga mu 1844. Iyo myaka mirongo ine n'itandatu yatangiranye no kuza kwa marayika wa mbere, irangira no kuza kwa marayika wa gatatu, kuko Kristo yavuze ko urusengero rwe ruzubakwa mu minsi itatu. Niba udashaka kubona ibyo bintu, biterwa n'ibibazo bibiri by'ingenzi birenze ibibazo bishobora kuba biri mu mutima utabishaka kandi utarahindutse. Ikibazo cya mbere ni uko udashaka kwegera Ijambo ry'ubuhanuzi urebera mu mfuruka y'uko amateka yisubiramo. Ntabwo uri umuhanyika w'inkurikamateka. Ikindi kibazo ni ukudashobora gushyira ku magambo y'ikigereranyo yanditswe mu Ijambo ry'Imana ibisobanuro bihabwa n'Ijambo ry'Imana. Intangiriro z'ubu buhanuzi bwose zigaragaza iherezo, kandi buri gihe zigaragaza ibirenze kure amateka yisubiramo gusa.

Bibiliya ivuga ko turi urusengero rw'Umwuka Wera, kandi urusengero rw'umubiri rugizwe na kromozomu mirongo ine n'esheshatu. Abahanga mu bya siyansi biga izo kromozomu mirongo ine n'esheshatu batumenyeshako ko kromozomu makumyabiri n'eshatu z'umugabo na kromozomu makumyabiri n'eshatu z'umugore zizengurutse poroteyine ifite ishusho y'umusaraba.

Muri Daniyeli cumi na kabiri harimo ubuhanuzi butatu bw'ibihe bufitanye isano; ubwa mbere bwerekeza ku gutatanywa kw'imbaraga z'ubwoko bwera, kugereranya "ibihe birindwi" byo mu Balewi makumyabiri na gatandatu. Gutatanywa kw'imbaraga z'ubwoko bwera, kwasohorejwe kuri bo, kwari imyaka ibihumbi bibiri na magana atanu na makumyabiri, nyamara muri Daniyeli cumi na kabiri havugwamo gusa igice cya nyuma cy'icyo gihe. Hagaragaza Daniyeli nk'udasobanukiwe icyo iryo tangazo ryashakaga kuvuga.

Numva umuntu wari wambaye imyenda y'igitani, wari hejuru y'amazi y'umugezi, ubwo yazamuraga ukuboko kwe kw'iburyo n'ukwe kw'ibumoso aberekeza mu ijuru, akarahirira Uhoraho uhoraho iteka ryose, yuko bizamara igihe, n'ibihe, n'igice cy'igihe; kandi ubwo azaba amaze kumenagura imbaraga z'ubwoko bwera, ibyo byose bizaba birangiye. Nuko numva, ariko sinabisobanukirwa; maze ndavuga nti, Databuja, iherezo ry'ibi bintu rizaba irihe? Daniyeli 12:7, 8.

Daniyeli 12 irerekana ubutumwa bwafunguwe ikimenyetso mu gihe cy'iherezo, ari cyo 1798. Muri uwo murongo, Daniyeli ahagarariye William Miller, ikimenyetso nyamukuru cy'abanyabwenge muri ayo mateka. Miller yabanje kuyoborwa ku buhanuzi bw'imyaka ibihumbi bibiri na magana atanu na makumyabiri bwo muri Abalewi 26, kandi mu mirongo ya karindwi n'iya munani ahagarariye abanyabwenge bagomba guhuza ukuri k'uko gutatanywa kw'imyaka ibihumbi bibiri na magana atanu na makumyabiri rwose kurangwa nk'ugutatanywa Imana yakoreye ubwoko bwayo.

Ariko nimutanyumvira na nyuma y'ibyo byose, nzabahana incuro ndwi ziruseho kubera ibyaha byanyu. Kandi nzamenagura ubwibone bw'imbaraga zanyu; kandi ijuru ryanyu nzarigira nk'icyuma, n'ubutaka bwanyu mbugire nk'umuringa. Abalewi 26:18, 19.

“Ubwibone” bwa Isirayeli ya kera bwabaye igihe bemererwaga kwanga Imana nk’Umwami wabo bagahitamo umwami w’umuntu. Ubwibone bwabo, bubanziriza kugwa (Imigani 16:18), bwari icyifuzo cyabo cyo gusa n’ubwami bwose bw’abasenga ibigirwamana bwari bubakikije. Gukurwaho kwabanje ubwami bwo mu majyaruguru hanyuma ubwami bwo mu majyepfo kwari ugutatanywa kw’ububasha (umwami) mu mwaka wa 723 Mbere ya Kristo no mu wa 677 Mbere ya Kristo, uko bikurikirana.

Milleri yahagarariye abanyabwenge basobanukiwe ukwiyongera kw’ubumenyi kwahishuwe mu mirongo ibanza ya Daniyeli cumi na kabiri, kandi mu mirongo ya karindwi n’iya munani agaragazwa nk’utarasobanukiwe isano iri hagati y’imyaka igihumbi na magana abiri na mirongo itandatu n’imyaka ibihumbi bibiri na magana atanu na makumyabiri y’itatatanywa ry’ubwoko bw’Imana. Daniyeli ahagarariye ubwoko bw’Imana ku iherezo ry’Idiventizimu, nk’uko kandi ahagarariye Milleri ku ntangiriro y’Idiventizimu. Ku iherezo ry’Idiventizimu, hariho nanone icyo kibazo nyine, kuko ubwo Idiventizimu yashyiraga ku ruhande uko Milleri yasobanukirwaga “ibihe birindwi,” bahatiwe kumenya gusa ko imyaka igihumbi na magana abiri na mirongo itandatu ari yo Bihe by’Umwijima. Abanyabwenge bo ku iherezo bari bafite ikibazo gisa n’icyo Daniyeli na Milleri bagaragaza ko kigomba gukemurwa. Ni kuki imvugo yo mu Balewi makumyabiri na gatandatu ikoreshwa mu kugaragaza ibihe bitatu n’igice aho gukoresha ibihe birindwi?

Miller ntiyigeze na rimwe akemura byuzuye iyi ngorane, ariko mu mwaka wa 1856 umucyo wa nyuma “mushya wo mu buhanuzi” watanzwe mu ruhererekane rw’ingingo esheshatu zitigeze zirangizwa, zigaragaza ko ibihe birindwi bishushanya imyaka itatu n’igice y’uroma rwa gipagani rwakandagiraga Isirayeli y’Imana isanzwe, bigakurikirwa n’imyaka itatu n’igice y’uroma rwa gipapa rwakandagiraga Isirayeli ya mwuka. Nyuma y’imyaka irindwi, Abadivantisiti banga burundu umucyo wose werekeye ibihe birindwi, bityo bategurira abanyabwenge iyi ngorane mu gihe cy’iherezo mu mwaka wa 1989, ubwo, nk’uko bisobanurwa muri Daniyeli igice cya cumi na kimwe, umurongo wa mirongo ine, ibihugu byashushanyaga icyahoze ari Ubumwe bw’Abasoviyeti byakorogoshwe na gipapa na Leta Zunze Ubumwe za Amerika.

Umucyo wa mbere Miller yahawe waranzwe mu 1863, kandi umucyo wa nyuma kuri iyo ngingo watanzwe na Hiram Edson muri za ngingo esheshatu. Izo ngingo zarahagaritswe, maze nyuma y’imyaka irindwi (ibihe) ububasha bwa Isirayeli ya none bushyirwa ku ruhande kugira ngo bwigane amatorero y’ibigirwamana yari, mu myaka mike yari ibanjirije, yaragaragajwe neza ko ari abakobwa ba Babuloni. Ibyo bihe birindwi byo mu Balewi makumyabiri na gatandatu, nk’inyigisho y’ubuhanuzi, byabaye igisitaza, kandi ubwibone bwa Isirayeli ya kera nk’uko bwagaragajwe no kwifuzwa kwabo ko Sawuli ababera umwami bwongeye kwisubiramo. Yesu ahagararira iherezo ahereye ku ntangiriro.

Igitabo cya Daniyeli na cyo kigaragaza ubuhanuzi bw’imyaka igihumbi na magana abiri na mirongo cyenda, hamwe n’ubw’imyaka igihumbi na magana atatu na mirongo itatu n’itanu, byombi bitangirira ku gukurwaho kwa “ibya buri muni” mu wa 508. Gukurwaho kwa “ibya buri muni” kugereranya ikurwaho ry’ukwanga kwa Roma ya gipagani kurwanyaga ukuzamuka k’ubutegetsu bwa papa mu wa 538. Habayeho igihe cy’inzibacyuho cy’imyaka mirongo itatu mbere yuko ubutegetsu bwa papa bushyirwa ku ntebe y’ubwami bw’isi mu wa 538, maze imyaka

igihumbi na magana abiri na mirongo itandatu yari isigaye irangira mu wa 1798. Iyo myaka mirongo itatu y'inzibacyuho iva ku bwami bumwe ijya ku bundi igaragaza imyaka ya nyuma y'ubutegetsu bwa papa iyobora kugeza ku ishyirwaho ry'ubwami bwa gatandatu bw'ubuhanuzi bwa Bibiliya ku ntebe y'ubwami bw'isi mu wa 1798. Intangiriro y'ubuhanuzi bw'imyaka igihumbi na magana abiri na mirongo cyenda igaragaza inzibacyuho iva ku bwami bumwe bw'ubuhanuzi bwa Bibiliya ijya ku bundi bwami bw'ubuhanuzi bwa Bibiliya, nk'uko n'iherezo ry'ubwo buhanuzi ribigenza.

Ubuhanuzi bw'imyaka igihumbi magana atatu mirongo itatu n'itanu bwatangiye igihe "igitambo gihoraho" cyavanwagaho mu mwaka wa 508 burangira mu 1843.

Kandi uherye igihe igitambo cya buri munsu kizavanwaho, n'ikizira giteza kurimbuka kigashyirwaho, hazabaho iminsi igihumbi magana abiri na mirongo cyenda. Hahirwa uwihangana agategereza, akagera ku munsu igihumbi magana atatu na mirongo itatu n'itanu. Daniyeli 12:11, 12.

Ubuhanuzi bw'imyaka igihumbi na magana atatu na mirongo itatu n'itanu bwarangiye mu 1843, kandi Daniyeli avuga ko abari "barategereje" igihe ubwo buhanuzi bwari kuzasohozwaho bazahabwa umugisha. Mushiki wa White abivugaga muri ubu buryo.

"Hahirwa amaso yabonye ibintu byabonetse mu 1843 no mu 1844.

"Ubutumwa bwaratanze. Kandi ntihagombye kubaho gutinda mu kubusubiramo, kuko ibimenyetso by'ibihe biri gusohozwa; umurimo wo gusozza ugomba gukorwa. Umurimo ukomeye uzakorwa mu gihe gito. Vuba ubutumwa buzavugwa ku bw'igeno ry'Imana, maze bukure bube ijwi riranguruye. Hanyuma Daniyeli azahagarara mu mugabane we, kugira ngo atange ubuhamya bwe." Manuscript Releases, volume 21, 437.

Nuko rero, intangiriro y'ubuhanuzi bw'imyaka igihumbi na magana atatu na mirongo itatu n'itanu igaragaza ihinduka riva ku idini rya gipagani rikajya ku idini rya gipapa, bityo igaragaza ihinduka riva ku Buporotesitanti rikajya ku Buporotesitanti bwa Millerite.

Abadiventisiti banze kwemera ukuri shingiro kwa Adiventisimu banga n'ubuhanuzi bwose bw'ibihe bwatanze n'Abamileri, ndetse n'imyaka ibihumbi bibiri na magana atatu yo muri Daniyeli 8:14. Bashobora rwose guhakana iki kintu, ariko bishobora kugaragazwa mu buryo bwumvikana ko ari ukuri; nyamara icyo nshaka kugarukaho ubu kiratandukanye, bityo ndabiretse ubu mu gihe tugerageza kurangiza iyi ngingo.

Gutatana kw'"igihugu cy'icyubahiro" cya Yuda mu wa 677 Mbere ya Kristo kugaragaza gukandagirwa kw'"ingabo" kuvugwa muri Daniyeli 8:13, 14, kandi kwerekana ugushyirwaho kw'igihugu cy'icyubahiro cya none, Leta Zunze Ubumwe z'Amerika. Imyaka ibihumbi bibiri na magana atatu ivugwa muri iyo mirongo yatangiye mu wa 457 Mbere ya Kristo, kandi igaragaza gukandagirwa kw'"ubuturo bwera."

Nuko numva umuziranenge umwe avuga, undi muziranenge abaza wa muziranenge wavugaga ati: "Mbese iryo yererekwa ryerekeye igitambo cya buri munsu n'igicumuro giteza kurimbuka, ryo gutuma ubuturo bwera n'ingabo bihindurwa ibyo kuribatwa n'ibirenge, rizamara igihe

kingana iki?” Arambwira ati: “Kugeza ku minsi ibihumbi bibiri na magana atatu; hanyuma ubuturo bwera buzahanagurwe.” Danieli 8:13, 14.

Umwaka wa 677 Mbere ya Kristo na 457 Mbere ya Kristo ni amatariki ahujwe n’isano iri hagati y’ubwoko bw’Imana n’ubuturo bwayo bwera. Imana yongeye guhuriza hamwe ingabo n’ubuturo bwera icyarimwe ku wa 22 Ukwakira 1844. Imyaka magana abiri na makumyabiri iri hagati ya 677 Mbere ya Kristo na 457 Mbere ya Kristo ishushanya igihe Imana ishyiraho ikimenyetso cy’inzira kigereranya ukwiyongera k’umucyo. Ku wa 22 Ukwakira 1844, umucyo w’umumarayika wa gatatu warageze, umucyo w’ubuturo bwera utangira kurasa kandi hariho ingabo zo kwamamaza uwo mucyo.

Mu murongo w’ubuhanuzi ugaragaza intambara y’uburyo butatu Satani na Kristo bagiyemo, ni ho Bibiliya yitwa King James yo mu 1611 yasohowe. Nyuma y’imyaka magana abiri na makumyabiri neza, mu 1831, William Miller yatangaje ubutumwa bwe ku ncuro ya mbere:

“Mu gihe cy’imyaka icyenda, William Miller yemejwe rwose ko akwiriye kugeza ubutumwa bwe ku matorero; ariko arategereza, yiringiye ko hari ububasha bwemewe buzatangaza inkuru nziza y’Umukiza ugiye kuza vuba. Muri uko gutegereza, yagaragaje gusa ukuri kw’ubwo butumwa; bari bafite izina ry’uko ari bazima, nyamara bari barimo gupfa vuba. Mu mwaka wa 1831 Miller yatanze inyigisho ye ya mbere ku byerekeye ubuhanuzi.” Steven Haskell, *The Seer of Patmos*, 77.

Imana yarinze inyandiko z’umwimerere zera kandi zitunganye zakoreshejwe mu gutegura Bibiliya. Hanyuma ikora Bibiliya yayo mu mwaka wa 1611. Hanyuma ihagurutsa intumwa yagombaga gukoresha amahame ari muri Bibiliya, yavuyemo kandi yashyizweho n’iyo Bibiliya, kugira ngo itange ubutumwa bw’umumarayika wa mbere. Mu mwaka wa 1831, ubutumwa bwa Miller bwashyizwe mu buryo bunozwe nk’uko ubutumwa bwo mu mateka ya Kristo bwashyizwe mu buryo bunozwe na Yohana Umubatiza, nk’uko ubutumwa bwagiye bushyirwa mu buryo bunozwe muri buri gikorwa cy’ivugurura. Ubutumwa bwa Miller, ari bwo butumwa bw’umumarayika wa mbere butangaza gutangira kw’urubanza, bushyigikiwe mu buryo butaziguye n’ishyirwa mu bikorwa ry’igihe cy’ubuhanuzi cy’imyaka magana abiri na makumyabiri. Bwari ubutumwa bw’imbuzi mu ntangiriro z’ubwami bwa gatandatu bw’ubuhanuzi bwa Bibiliya—Leta Zunze Ubumwe z’Amerika.

Mu 1996, umurimo wa Future for America waratangiye, kandi ubutumwa bw’umumarayika wa gatatu bwari bwarakuweho ikimenyetso mu 1989—butumwa bugaragaza gukura kw’igikomere cyica cy’ubupapa n’itegeko ryo ku Cyumweru ryari rigiye kuza vuba—bwatangajwe mu kinyamakuru cyitwaga *The Time of the End*. Ubutumwa bwo ku iherezo ry’Abadiventisime bwari bwashyizwe mu buryo bwemewe nk’uko n’ubutumwa bwo mu ntangiriro bwari bwashyizwe mu buryo bwemewe. Mu ntangiriro, ubutumwa bwari bushingiye ku gihe kandi bugahagararira kurushaho guteza imbere ukuri kuboneka mu Ijambo ry’Imana. Mu 1996, nyuma y’imyaka magana abiri na makumyabiri uhereye ku ivuka rya Leta Zunze Ubumwe z’Amerika mu 1776, ubutumwa bwo ku iherezo ry’Abadiventisime bwashyizwe mu buryo bwemewe kandi bugahagararira kurushaho guteza imbere ubutumwa bw’abamarayika batatu.

Mu gihe dusuzuma amateka ajyanirana y'ihembe rya Repubulikani n'ihembe ry'Abaporotesitanti mu mateka y'ubwami bwa gatandatu bwo mu buhanuzi bwa Bibiliya, ni ngombwa kumenya uwo ihembe ry'Abaporotesitanti ari we n'uwo atari we.

Ugire umwete kugira ngo wiyerekane ko wemewe n'Imana, uri umukozi utagomba kugira ipfunwe, ugabanya neza ijambo ry'ukuri. Ariko wirinde amagambo adafite kubaha Imana kandi ari ubusa; kuko azarushaho gutuma habaho kutubaha Imana kurenzeho. 2 Timoteyo 2:15, 16.